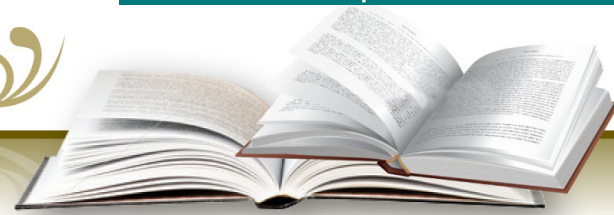

תורה והוראה

507

פרשת בהר בחוקותי תש"פ

קורא יקר,

עזרא תיקן לישראל שיקראו את התוכחות שבתורה - האחת בפרשת כי תבוא, והשנייה בפרשת בחוקותי - בזמנים מסוימים בשנה. את תוכחת כי תבוא אנו קוראים קודם לראש השנה, ואילו את תוכחת בחוקותי אנו קוראים בשבת שלפני שבועות. הטעם לשתי התקנות הוא שווה: "שתכלה השנה וקללותיה".

טעם זה מובן היטב בנוגע לשבת שלפני ראש השנה. מדובר בתחילת שנה חדשה, מעין "יצירה חדשה" של שנה נוספת, ועלינו לשים את הקללות "מאחורינו" (כלומר, לשים אותם בפרספקטיבה הנכונה), כך שנוכל לפתוח את השנה החדשה בברכה, ולא בקללה.

אך מה המשמעות של התקנה בנוגע לשבועות? אמנם, שבועות היא אחת

מאמר השבוע דן בהיבט מסוים של איסור ריבית, שרלוונטי במיוחד היום: ריבית של בנקים. האם איסור ריבית נוגע גם לתשלום ריבית לבנק (הלוואה מהבנק) ולקבלת ריבית מבנקים (חשבון פיקדון בבנק)? כיצד שאלה זו תלויה בשאלת מעמדם ההלכתי של בעלי מניות? ומהי ההלכה כאשר מדובר ברוב בעלי מניות שאינם יהודים, אך מיעוט יהודי? בשאלות אלו, ועוד, נעסוק במאמר השבוע.

איסור ריבית בהלוואות של בנקים

אחד האיסורים המוזכרים בפרשת בהר הוא איסור ריבית - האיסור על גביית ריבית בהלוואות מאחרים. כלשון הפסוקים: "וכי ימוך אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחִי עִמָּךְ. אַל תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶת מֵאֶ-לֶהֵיךָ וְחִי אָחִיךָ עִמָּךְ. אֵת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֲכַלְךָ. אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱ-לֹהִים" (ויקרא כה, לה-לז).

האיסור על גביית ריבית מוצג בתורה בתור חלק מהוראה כללית לסייע לעניים: עלינו להלוות כסף לעניים כדי לחלץ אותם ממצוקתם, ועלינו לתת את ההלוואה בנדיבות לב, וללא גביית ריבית. יסוד זה מודגש בספר החינוך, שמתאר את שורש המצווה בתור סיוע לעניים באופן שאינו "נושך" אותם. בנוסף לכך, מפרשי התורה מדגישים שהאיסור חל גם כשמדובר בלווה שאינו עני, ומציעים ביאורים שונים. לדוגמה, הרב שמשון רפאל הירש רואה במצוות הגבלה על השליטה שלנו על כסף, בדומה למצוות השבת והשמיטה שמגבילים את השליטה שלנו על חלקים אחרים של העולם.

במאמר הנוכחי נדון בהיבט מסוים של האיסור, שרלוונטי במיוחד היום: ריבית של בנקים. רוב הכספים שניתנים היום בהלוואה אינה

של אנשים פרטיים, אלא של בנקים או מוסדות נוספים של הלוואת כספים. האם איסור ריבית נוגע גם לתשלום ריבית לבנק (הלוואה מהבנק) ולקבלת ריבית מבנקים (חשבון פיקדון בבנק)? כיצד שאלה זו תלויה בשאלת מעמדם ההלכתי של בעלי מניות? ומהי ההלכה כאשר מדובר ברוב בעלי מניות שאינם יהודים, אך מיעוט יהודי? בשאלות אלו, ועוד, נדון בהמשך הדברים.

בנקים יהודיים?

איסור התורה על ריבית נוגעת דווקא ליהודים. בניגוד לכך, בנוגע למי שאינו יהודי בוודאי מותר ליטול (וגם לשלם) ריבית, ויש אומרים - כך דעת הרמב"ם (מצוות קמב) - יש אפילו מצווה להלוות לגוי בריבית (עי' בכך בפירוש הרמב"ן לתורה, דברים טו, ג). מכאן עולה שאלה חשובה ביחס לבנקים: ככל שהבנק אינו בבעלות יהודית, לא יהיה איסור של ריבית בהלוואות בבנקאות.

בנקים היום, באופן כללי, אינם בבעלות פרטים פשוטה, אלא הם תאגידים בבעלות (מוגבלת) של בעלי המניות. מכאן עולה השאלה: גם בהנחה שמדובר בבעלי מניות יהודיים, האם מדובר ב"בעלות יהודית", או שמא כיון שהבנק הוא ישות משפטית נפרדת, הרי שאין כאן בעלות יהודית ולא יחול איסור ריבית על הלוואותיו?

מקור חשוב ומצוטט רבות לעניין שאלה זו הוא דברי הרב יצחק אהרן הלוי אטינגא (שו"ת מהרי"א הלוי, חלק ב, סימן נד), אחד מגדולי הפוסקים של סוף המאה ה-19 באירופה. הרב אטינגא מבואר, ביחס לשאלת איסור ריבית בשליחות (הבנק נותן הלוואה בשליחות של בעלי המניות), מסיק שכיון שהבנק הוא ישות משפטית עצמאית, הרי שאין הלוואה של בעלי המניות אלא של הבנק, ולכן אין בו איסור ריבית. הוא מוסיף שכיון שבעלי המניות אינם מקבלים אחריות אישית על ההלוואות, הרי שאין כאן הלוואה אישית בשום צד, ואין כאן איסור ריבית.

פסיקת הרב אטינגא מובאת בדרכי תשובה (יורה דעה קס, טו), וכן כמעט על-ידי כל מי שדן בנושא. גם הרב מטשבין הסכים לפסיקה, כפי שמובא על-ידי תלמידו הרב חנוך דב פאדווא בשו"ת חשב האפוד (חלק א, סימן סב).

הרב יוסף רוזן - הגאון הנודע בתואר הרוגוצ'ובר - אימץ עמדה דומה לזו של הרב אטינגא, תוך שהוא מציע שהבנק (וכל תאגיד) הוא "צורה ללא חומר". בהתאם להנחה זו, הוא קובע שמותר ללוות מבנק בריבית, גם כאשר חלק מבעלי המניות הם יהודיים (צפנת פענח סימן קפד).

בעלות של בעלי מניות

ואולם, שאלת בעלות של בעלי מניות אינה כה פשוטה. בנוגע

מימי הדין שמוזכרים במשנה (תחילת מסכת ראש השנה), אבל כמו שנידונים בעצרת על פירות האילן, כך בפסח נידונים על התבואה, ובחג נידונים על המים. בימים אלו אין שום הוראה לקרוא לפנייהם פרשת תוכחה מתוך התורה. מה אפוא העניין המיוחד של חג השבועות המצדיק קריאת תוכחת ויקרא, כדי ש"תכלה השנה וקללותיה"?

דומה שהמשמעות המיוחדת של שבועות בהקשר הזה טמון בפירות האילן שעליהם אנו נידונים. כידוע, אדם נמשל לעץ השדה, כפי שדרשו רבותינו מדברי הכתוב, "וכי האדם עץ השדה". התכלית של עץ השדה הרי הוא להביא את פירותיו אל העולם - ומהם פירותיו של האדם?

על כך הגמרא משיבה (סוטה מו): "מאי פירות... אלא מצוות". אמנם, הפירות הגשמיים שאדם מביא לעולם, בנים ובנות - וכך זריעה ובניין בכל תחומי העולם - אף הם פירות. אבל פירותיו העיקריים של האדם, הפירות שבהם ראוי לאדם

להשתבח, הרי הם המצוות - פירות רוחניים, פירות המיוחדים לקומת האדם שנברא בצלם אלוקים.

דומה שעל כן ליום הדין של שבועות, יום הדין על פירות האילן, יש משמעות מיוחדת. כאן הדין אינו על הדברים החיוניים שבעולם - על המים ועל התבואה. כך הדין הוא על הפירות, על הטעם הטוב ששתל הקב"ה בעולם, ואשר בלעדיו העולם היה אכן חסר-טעם. טעם זה מונח בתורה שקיבלנו בסיני, בתורה של זמן מתן תורתנו.

מדברי חז"ל אנו למדים שיום שבועות אף הוא יום "ראש השנה". הוא יום "ראש השנה" לתורה, יום שבו אנו נידונים על פירות האילן ועל פירות האדם - על היכולת שלנו להביא לעולם פירות מובחרים של תורה ומצוות. על כן אנו קוראים תחילת את התוכחה של בחוקותי, פרשה שפותחת, לפי דרשת חז"ל, עם ההוראה להיות עמלים בתורה.

נישא תפילה ש"תכלה שנה וקללותיה, ותחל שנה וברכותיה" - שנה של תורה, של מצוות, ושל פירות נאים ליהנות בהם בני האדם.

לשאלת בעלות על חמץ בפסח, הרב אטינגא (שם, חלק ב, סימן קכד) מבאר אין לבעלי המניות בעלות על נכסי החברה, כיון שהם אינם יכולים לעשות בנכסי החברה כרצונם. דעה זו מחוזקת בספר יד שאל (עמ' לה), הכותב שהחברה נחשבת ישות משפטית נפרדת, ולכן אין אפשרות של בעלות פרטית על החמץ.

ואולם, פוסקים רבים לא מקבלים דעה מקלה זו, ורואים את בעלי המניות בתור שותפים בנכסי החברה. כך למשל היא דעתו של שו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סימן א), שדוחה פסיקה זו, וכותב שככל שיש לבעלי המניות זכות הצבעה על ענייני החברה, בעלי המניות נחשבים לבעלים על הנכסים. בהתאם להנחה זו, ולצד כמה הוכחות שאין הבדל בין "בעלות ציבורית" לבין "בעלות אישית" לעניין איסור ריבית, הוא מסיק שאיסור ריבית חל גם על הלוואות של בנקים.

פוסקים נוספים הסכימו אף הם שבעלות על מניות נחשבת לבעלות על נכסי החברה. כך דעת שו"ת מהרש"ג (סימן ג), שו"ת מנחת שלמה (חלק א, סימן כח), שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ב, סימן סב), שו"ת חלקת יעקב (סימן סה), ואחרים.

דעת הרב משה פיינשטיין

עוד צד להקל בעניין ריבית של הלוואות בנקים הוא הנושא של אחריות מוגבלת. הרב משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, יורה דעה חלק ב, סימן סב) פסק שכאשר מדובר באחריות מוגבלת, הרי שאין להלוואה דין הלוואה כלל ועיקר, כיון שהלווה אינו מחויב באופן אישי לשלם את החוב. מכאן, התיר הרב פיינשטיין הלאווה בריבית לחברה בע"מ, כיון שאין על בעלי המניות (וכן הדירקטורים והעובדי החברה) אחריות לשלם את החוב.

פסק מקל זה רלוונטי דווקא כאשר החברה היא הלווה. בניגוד לכך, כאשר מדובר באדם הלווה כספים מהחברה, אזי אין היתר לגבות ריבית, שכן יש אחריות מלאה של הלווה לתשלום החוב. מכאן שבמקרה הזה האיסור יחול. בשו"ת קובץ תשובות (חלק ג, סימן קכד) כתב הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל שיש לסמוך על היתר זה.

יש פוסקים שציינו שהאחריות המוגבלת של בעלי המניות והדירקטורים היא לא בהכרח אבסולוטית, ושיש גם אפשרות של "הרמת המסך" המבדיל בין החברה לבין האחריות האישית (עי' נתיבות שלום קעז, ט, אות לב; דברי משפט חלק ב, עמ' שעו; חלק ח, עמ' קנ). גם בשו"ת מנחת שלה (חלק א, סימן כח) חלק על הפסק המקל של הרב פיינשטיין.

הרב פיינשטיין אף הוסיף שמותר להלוות גם לאדם פרטי הלוואה בריבית, בתנאי שאין אחריות אישית על הלווה לתשלום החוב, אלא אחריות על נכסיו (שעבוד נכסים) בלבד.

בעלות חלקית

מה הדין ביחס לבעלות חלקית במניות הבנק? בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סימן א) כתב שגם כאשר יש בעלות חלקית (של מיעוט) במניות הבנק, עדיין יש בכך כדי להחמיר, ויש אפוא צורך בהיתר עסקא גם בנוגע לבנקים שאינם בבעלות יהודית, ככל שיש בעלי מניות יהודיים. מדובר כמובן בחומרא משמעותית עבור מי שחי בחו"ל.

מנגד, פוסקים אחרים כתבו להקל בכך, כאשר אחד הראשונים שבהם הוא המהר"ם שיק (יורה דעה סימן קנח), על פי דברי הגמרא (חולין קלה, א) הקובעת שבמצב של שותפות בין גוי ליהודי אין תחולה למצוות רבות. כמו שבמצוות אלו, כגון חילול שבת שעל-ידי הגוי, אין השותפות אוסרת על הישראל, כך גם בנוגע להלוואה בריבית: כאשר הגוי מלווה בריבית, אין הדבר אוסר על שותפו היהודי.

לעניין הזה כבר מצאנו להקל בדברי שו"ת שואל המשיב (מהדורא קמא, חלק ג, סימן לא), שכתב שכאשר בבנק ישנם משקיעים יהודיים וגויים, אין איסור בכל הנוגע להלוואות בריבית. הוראה זו מבוססת על דברי רש"י הידועים, שכתב שאיסור ריבית דורש קשר ישיר בין המלווה לבין הלווה, ולכן אין איסור ריבית כאשר ההלוואה נלקחת בשליחות (שכן אין שליח לדבר עבירה, ומכאן שהלוואה בשליחות אינה יוצרת קשר ישיר בין המלווה לבין הלווה; עי' במרדכי, בבא מציעא אות שלח).

אמנם אין אנו מקלים כדברי רש"י, אלא אוסרים את הריבית גם כאשר ההלוואה נעשתה בשליחות (עי' בית יוסף, יורה דעה קס; רמ"א, שם סעיף טז). אך הסיבה לכך היא שגם כאשר אין שליחות על-פי דין תורה, עדיין המלווה והלווה מודעים לזהות של חברו, ולכן מדובר בריבית מהמלווה למלווה, כאשר יש ביניהם קשר ישיר. בניגוד לכך, במקרים שאין כל היתכנות של זיכוי המלווה, או אפילו לדעת אם מדובר ביהודי או בגוי, אזי לכל הדעות

אין כאן קשר בין המלווה לבין הלווה, וממילא אין בכך איסור (ביאור זה שמעתי מאת הרב אשר מאיר).

יש לציין שהרב יוסף שאול נתנזון (בעל שו"ת שואל ומשיב) סבר כדעתו בתוקף, עד שכתב מכתב לבעל הקיצור שולחן ערוך שאסר הלוואה מבנקים (סימן סה, סעיף כח), כשהוא מתבטא בבטחה שבמהדורה החדשה של הספר כבר יתיר את הדבר. הרב גנצפריד, בעל הקיצור שולחן ערוך, לא השתכנע, והשאיר את האיסור על כנו גם במהדורות הבאות של ספרו.

הרב משנה קליין (שו"ת משנה הלכות חלק ו, סימן קמה) כתב בעניין זה שכאשר מדובר ברוב בעלי מניות שאינם יהודים, דעת רוב האחרונים להקל, ושלא כדעת הקיצור שולחן ערוך, ומכאן שיש להקל בדבר (עי' גם בהגהות רבי עקיבא איגר לשולחן ערוך, יורה דעה קסח, ט ו-כא; ערך שי קסט, כג).

יש גם להזכיר שבשו"ת אגרות משה (אבן העזר א, ז) כתב שבנק בבעלות שאינה יהודית שיש בו בעלי מניות יהודיים אין בו איסור ריבית, כיון שהיכולות להצביע אינה קובעת בעלות. לעניין זה כתב הרב אלישיב זצ"ל ש"כבר הורה זקן", ומכאן שמי שקונה מניות בבנקים ציבוריים אינו צריך לחשוש לאיסור ריבית.

סיכום

ראינו שיש דעות בין הפוסקים בנוגע לאיסור ריבית כאשר אחד הצדדים הוא בנק הוא חברה בע"מ אחרת. כיון שיש האוסרים את הדבר, יש להחמיר לדאוג להיתר עיסקא כדין, בוודאי כאשר מדובר בבנק שרוב בעלותו בידי יהודים - ובוודאי ביחס להלוואות מהבנק (תשלום ריבית לבנק), במקום שהיתרו של הרב משה פיינשטיין לא יחול. מנגד, ברור שהלוואות של תאגידים (חברות בע"מ) אינם באותה רמה של חומרא כהלוואות אישיות, ויש שהקלו באיסור ריבית בנסיבות אלו.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

הקדמת ניתוח בעזרת 'קשרים'

שאלה:

בס"ד

שלום וברכה

בני צריך לעבור ניתוח להסרת שקדים כנראה שעקב המצב התאריך המשוער הוא בערך חצי שנה . יכול להיות שע"י קשרים בבית החולים אנחנו יכולים להקדים את הניתוח אך כנראה שזה היה חשבון משהו אחר .

האם מותר או שיש פה גזל ?

תשובה:

שלום וברכה,

יש תוקף הלכתי לתור בהלכה, ולכן אסור לעקוף תור על ידי 'קשרים' או 'מעמד'. על פי זה כתבו פוסקי זמנינו שאנשים הממתינים לרופא בתור אסור להשתדל ולעקוף תור, אולם במקרה שהחולה מסוכן יותר מאשר אחרים, מותר לו לעקוף את התור.

חשוב לציין: לפי המצוי בזמנינו שאנשים מזמינים תור, וכל אחד מקבל יום ושעה מסוימת, אין איסור להפעיל 'קשרים' כדי להתקבל תוך זמן קצר יותר. והטעם, משום שאנשים שמפעילים קשרים, לא דוחים את התור של אחרים, אלא שאם מתפנה תור [תור שהתבטל], שומרים אותו לפלוני שהצליח להידחק בזכות קשריו וכישוריו. התור שהתפנה לא יינתן לאחרים שהזמינו מראש, אלא ייתפס על ידי מאן דהוא. והפעלת קשרים מועילה שהוא יקבל את התור שהתפנה. או שיינתנו לו להיכנס לרופא אחר שעות הקבלה.

על כן רופא שמקבל לפי לו"ז - שכל אחד מקבל זמן, מותר להידחק ולנסות להתקבל מוקדם, שבזה לא יידחו אותם שקיבלו את התור שלהם.

בהצלחה.

מקורות:

בעניין 'תור' בהלכה כבר כתבנו בעבר שיש לזה מקורות בהלכה נזכיר כאן רק את דברי המאירי בסנהדרין לבב: "יש דברים שאין מדת הדין שולטת בהם ואתה צריך לחזר בהם אחר מה שראוי יותר ולהכריע את האחד למה שאין מדת הדין מחייבתו, דרך פשרה ומדה מעולה. והוא שאמרו כתוב אחד אומר בצדק תשפוט עמיתך וכתוב אחד אומר צדק צדק תרדף - כאן לדין כאן לפשרה". ומסיים המאירי: "אף לענין הדין אמרו שאם היו לפני הדיין הרבה בעלי דינים מקדימין יתום לאלמנה ואלמנה

לתלמיד חכם ותלמיד חכם לעם הארץ ואשה קודמת לאיש מפני שבשתה מרובה ואם הכל שוה מקדימין לקודם".

ראה עוד בספר חסידים סימן תקנא: אם אדם הולך בדרך וטיט סמוך לדרך, ופגע באדם טעון משא, יש לו להפסיע מן הדרך עד שיעבור הטעון משא, ואפילו אם הטעון משא גוי. כתיב (משלי ג, ד) "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם" ומוטב לאדם שיהא נדחה מפני חברו ואל ידחה חברו מפניו.

לגבי בהפעלת קשרים ("פרוטקציות") כדי להתקבל לרופא - אופנים המותרים ואסורים - ראה במאמרו של הגר"י זילברשטיין בקובץ הלכה ורפואה ח"ג עמוד צא.

מסתבר שדברי הפוסקים שאסרו לעקוף תור, נאמר רק אם לא ניתן לו"ז לכל מטופל. אבל אחרי שכל מטופל קיבל לו"ז, מותר לחולה שהגיע מאוחר לנסות להקדים את התור כיון שעל ידו לא יידחו להם את הזמן שקיבל.

האם מותר לתת לתינוק לכבות את האור בשבת

שאלה:

האם מותר לתת לתינוק בגיל שנה - שנתיים לכבות את האור בחדר שינה בשבת?

תשובה:

יש להקל בשעת הדחק לעמוד איתו ליד המתג שישחק בו להנאתו ולא לצורך ההורים או מחמת בקשתם חלילה, עד שיכבה.

מקורות:

בגמרא ביבמות קיד א מבואר שיש איסור לספות איסור לקטן בידים, כלומר, אסור להגיש לקטן מאכל אסור או להורות לו לעשות מעשה האסור בשבת וכיוצא בזה, שנאמר לא תאכלם כי שקץ הם ודרשו חכמים, לא תאכלם - לא תאכילום. וראה פרטי דין זה במשנה ברורה סי' שמג ס"ק ד. לגבי איסור ספייה במלאכה דרבנן נחלקו הדעות, הרמב"ם מאכלות אסורות יז כז אוסר, והרשב"א ביבמות שם מתיר כאשר הדבר נעשה לצורך הקטן, לצורך הגדול הכל מודים שאסור. להלכה הכריע בזה השו"ע שם כדעת הרמב"ם.

חידוש נוסף מבואר ברשב"א שם, שאיסור ספייה אינו אמור רק בציווי ממש, אלא אפילו ברמיזה בעלמא.

כמו כן, ברש"י שמות כ י מבואר, שהאב מצווה לדאוג לכך שבנו הקטן אף שאינו בגיל חינוך לא יעשה מלאכה האסורה בשבת, ואף שבביאור הלכה בסי' רסו מביא שיש שחלקו על דברי רש"י אלו, ולדעת עד גיל חינוך אין איסור זה נוהג מ"מ לכתחילה יש להחמיר בדבר, שכן הכריעו כמה אחרונים, ראה משכנות יעקב סי' קיח, וע"ע שער הציון סי' שלד ס"ק נד ובאחיעזר ח"ג סי' פא. אולם בשעת הצורך ניתן לסמוך על שיטת הרשב"א הנ"ל, ולכן אם הקטן אינו בר הבנה כלל ולא יודע שיש איסורי שבת, מותר לעמוד איתו ליד המתג שישחק שם.

ניחום אבלים וביקור חולים בטלפון ובמייל

שאלה:

האם אפשר לקיים בטלפון ניחום אבלים או ביקור חולים, או שזה רק מצות חסד, נפק"מ בתקופה זו שלא באים לניחום אבלים אלא מנחמים בטלפון, אם פוגשו אח"כ האם ינחם שוב לאחר שניחם בטלפון, וכן מה דין אם שלח ניחומים במייל.

וגם האם נוטל אחד משישים מחוליו הוא רק בביקור חולים ממש או גם דרך הטלפון.

תשובה:

שלום רב,

אפשר לקיים מצות ביקור חולים וניחום אבלים דרך הטלפון כאשר לא ניתן לעשות זאת באופן אחר, בניחום אבלים יש גם ענין של טובת המת, וזה מתקיים רק כשבאים לבית האבלים. במייל לא נראה שיש ממש מצות ניחום, כי הרי אין להפיג את צערו וכו', שזה ענין מהותי במצוה.

מקורות:

המטרה העיקרית של ניחום אבלים היא להביא להם נחמה: להקל על הכאב על-ידי הביקור בבית האבל, על-ידי הזדהות עם הכאב ועל-ידי מתן הזדמנות לאבל לבטא את יגון נפשו. כן ביאר בספר אהבת חסד (חלק ג, פרק ה): "יסוד ענין ניחום אבלים הוא כדי לנחמו מצערם". בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ד, סימן מ) כתב עוד כי המצווה היא "שהם טרודים מאד בצערם, והוא מדבר על לבם לנחמם".

בנוסף לכך, הרמב"ם מציין (הלכות אבל יד, ז) שהמצווה היא "גמילות חסד עם החיים ועם המתים" - ומשום כן חידש כי "נחמת אבלים קודמת לביקור חולים" (שיש בו רק טובת החי, ולא טובת המת).

טובת המתים של ניחום אבלים, שמקורה בגמרא שבת (דף קנב, ב) מבוארת בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, סימן תרצא) במה שכבוד החי הוא תיקון לנשמת הנפטר, כפי שאנו מוצאים בעניין לוויית המת. הוא מוסיף שיש תועלת נוספת בכך שמספרים אודות צדקות ומעשיו הטובים של הנפטר בבית האבל.

החלק השני, של טובת המת, מתקיים דווקא כאשר המנחם מבקש פיזית בבית האבל. מכאן שעדיף לבקר בפועל את האבל כדי לנחמו, ולא להסתפק בשיחת טלפון (מעבר לעובדה שביקור אישי מנחם עדיף על שיחת טלפון גם במישור של הניחום עצמו). האגרות משה (אורח חיים ח"ד, סימן מ, אות יא) כותב אפוא שאמנם ניתן לנחם על-ידי שיחת טלפון (או באמצעי תקשורת אחר), אך אין לעשות כן אלא במקום שנבצר מהאדם להגיע לביקור אישי בבית האבל.

בלשון האגרות משה: "מצד האבל החי שייך לקיים המצוה גם על-ידי הטלפון, אבל המצוה שמצד טובת המת לא שייך אלא דווקא כשיבוא למקום שמתנחמים או למקום שמת. ולכן אם אפשר לו לילך לבית האבלים שהוא קיום מצוה שלימה, לא שייך שיפטר בטלפון, אך קצת מצוה יש גם על-ידי הטלפון. שלכן אם אי אפשר לו ללכת לבית, האבלים כגון מחמת חולי או שהוא טרוד בטירדא דמצוה, יש עליו לחייו מה שאפשר לו על-ידי הטלפון, דאיכא בזה מצוה".